

aa: nagy *J* kis *j*-re javítva; ab: *néhány*-ra javítva; ac: nagy *L* kis *l*-re javítva; ad: *Kieseleknek*-re egészítve; ae: kis *s* nagy *S*-re javítva, két *m* világosabbá téve; af: az aláírás a javítótól való, aki a marad mellől kihúzott egy pontot.

Közli: KÉRY LÁSZLÓ.

VADNAY¹ KÁROLY LEVELESTÁRÁBÓL.

(Első közlemény.)

Vadnay Károly egyike volt azoknak az íróknak, akik nemcsak társadalmi állásuknál, hanem szellemük elevenségénél fogva is igen élénk összeköttetésben álltak kortársaikkal. Még mint gyermekifjú résztvett a szabadságharc küzdelmeiben, majd leszolgálván egy évet az osztrák hadseregben, hova büntetésül sorozták be, Pesten a *Hölgyfutár* körül csoportosult írói körbe jutott s Tóth Kálmán névleges szerkesztése alatt ő lett a *Hölgyfutár* tényleges szerkesztője. Ugyanez volt helyzete a *Fővárosi Lapok*nál egy ideig. Tóth Kálmán visszavonulása után a szerkesztés teendői egészen ő reá hárultak s ő szerkesztette ezt a rendkívül nagy hatású szépirodalmi napilapunkat egészen 1893-ig, amikor a hivatalos közlöny szerkesztői tisztével cserélte föl ezt a páratlan odaadással, leleményességgel és felelősségérzettel teljesített munkát. Ebben az állásában személyes érintkezésben vagy levelezésben volt korának minden jelesebb írójával s pályája folyamán gazdag anyaga gyűlt össze általánosabb érdekű levelekből is.

Életének végét érezve az a gondolata merült föl, hogy irodalmi emlékeit a Kisfaludy-Társaság ereklyetárában helyezze el s ezt a szándékát az alábbi levélben közölte a Társaság titkárával. A Társaság titkára, Beöthy Zsolt, az adományozásról ezt jelenti 1898. febr. 6-iki közülésükön: Emléktárunk „ebben az évben becses gazdagodást ért. Vadnay Károly irodalmi levelestárának igen értékes gyűjteményét engedte át”, majd Vadnay halála után róla tartott emlékbeszédében így emlékszik meg róla: „Kéziratait, féltve őrzött emlékeit is reánk bízta halálos ágyán; bár elevenítő, serkentő lelkét is őrizhetnök velök körünkben!”

Leveleinek nagy halmazából csak az irodalmi érdekességeiket adta át azzal a rendeltetéssel, hogy a közönség elől rejtve lesznek, de az irodalombúvárok hasznát vehetik. Ennek a szűkebb körnek a számára óhajtja könnyebben hozzáférhetővé tenni ezeket a leveleket ez a közlés, egy másik közlés számára tartva fenn az ereklye-természetű írások publikálását.

¹ Nevét mint író maga Vadnai-nak írta.

Vadnay Károly levele Beöthy Zsolthoz.

Budapest, 1897. január 27.

Kedves Barátom, Zsolt!

Bizalmas kérdésemre, hogy irodalmi pályám, ez elég hosszú, de igen igénytelen és mulékony pálya emlékeinek levélhalmazából néhány darabot, melyek nevezetesen egyéneket jellemeznek, egy számomra írt irodalmi emlékfüzettel együtt, el lehetne-e a Kisfaludy-Társaság levéltárába helyezni: szíves voltál biztató feleletet adni.

Ennek következménye a csomag, melyet küldök neked.

Az emlékek oly helyre kerülnek, mely nem áll tárva a közönség előtt, s legföllebb arra számíthatnak, hogy nagy időközökben egy-egy irodalmi buvár kezébe kerülhetnek. Ekkép nem kell magamat, kivált te előtted, ki régóta ismersz, a hiuság gyanuja ellen védenem.

Én már fiatal koromban, a merész illúziók korában sem bolondítottam magamat olyasmivel, a mit el nem érhetek. Tudtam, hogy a nekem jutott tehetséggel írói maradandóságot nem érhetek el, de azt, lehetőleg művelve, egy darabig a nemzeti műveltség és jó ízlés szolgálására némi haszonnal fordíthatom.

E korán szerzett önismeret szabta meg működésem módját s nyújtá nekem a legtartósabb igaz örömet: a jó művekkel való megismerkedés lelki gyönyörét. Mindíg jobban szerettem másoktól olvasni becses könyvet, mint írni ephemer munkákat.

Nagy örömem telt egyszersmind abban, hogy a Kisfaludy-Társaság kebelében — hová immár harminczegy éve tartozom — időnk sok kitűnő költőjével és széptudósával működhettem együtt s mennyire gyöngye erőm engedi: működöm még ma is. Természetes tehát, ha mostanában, midőn már olybá tekintem magamat, mint egy forgalomból kiment, megkopott, rozsdásult (tehát nem arany, hanem réz) pénzdarabot, fölmerült bennem az a gondolat, hogy pályám néhány írott emléke nem kaphat-e helyet e Társaság szekrényében, hogy e gyöngye és élettelen szál utján valamikép ott maradhassak akkor is, midőn már — reményem szerint: rövid idő multán — nem létezem többé.

Érzem, hogy a levelek kiválasztásához sem elég türelmem, sem elég tárgyiaságom nem volt. Irodalmilag tartalmasabbakat is mellőztem olyanok kedvéért, melyeknek írójuk személye adott csupán becsét. Főleg íróktól eredeteket szedtem össze. Kivételt csupán Görgei Arthur, ez egykori dicsőséges honvédvezér pár kéziratáért tettem, gondolva, hogy lesz idő, midőn e lángeszű tábornoknak még egy névjegye vagy levelezési lapja is érdeklődést kelt, ha azokon keze írását látják. És ha e gondolatban, hitben túloznék is, szolgáljon mentségemül, hogy sühederkoromban én is honvéd voltam, a kinek megbocsátható, ha elragadtatással gondol a szabadságharc leggyőzelmesebb, leglángeszűbb tábornokára.

Elég hosszúra terjedt képviselősködésem idejében nem egy nevezetes politikustól kaptam leveleket; de ezek közül egyet sem tettem az irodalmiak közé, már csak azért sem, mert közpályám ez oldalát én mindíg csak egy epizódnak tekintetem.

Végül arra kérlek, hogy ha e küldeményről titkári jelentést *kell* tenned, ne mondj többet, mint ezt:

„* tagtársunk néhány nevezetes író eredeti levelével, kéziratával és egy irodalmi emlékfüzettel gyarapította Társaságunk levelestárát.”

Megjegyzem még, hogy az emlékfüzet példánya s tokja ugyanaz, melyet Rákosi Jenő barátunk, beszéd kíséretében nyujta át nekem a búcsú-lakoma előtt, melyet a „Fővárosi Lapok”-tól való megváltásom alkalmával a „Hungaria” dísztermében rendeztek.

Üdvözöl, köszönt, igaz barátsággal

szerető híved
Vadnai Károly

Boríték: Méltóságos dr. *Beöthy Zsolt* min. Tanácsos, egyetemi Tanár Úrnak, mint a *Kisfaludy-Társaság* első Titkárának *Helyben.*

A Levelestár levelei íróik időrendjében.

Dr. Kovács Pál levele Vadnai Károlyhoz.

Kedves barátom Vadnai!

Győr, Aug 21. 1872.

Nagy becsű bizalmas levelére csak most válaszolhatok. Hogy válasszom reá kielégítő nem leend; erről előre is szíves bocsánatát kérem! De mi azon korban kis számu 's jelentéktelen napszámok a' serdülni kezdő magyar irodalomnak, nagyobb részt egyéb tan-tárgyakkal levén elfoglalva, kellő figyelemmel annak fejlődését nem kísérhettük. Fáy sokkal korosabb levén nálam, hogy reá az akkori külföldi írók közül ki hatott? meghatározni nem tudom. Ő a' speciális magyar irodalom terén maga teremtő, alkotó szellem volt, 's én, mint akkor legifjabb 's tán egyedüli beszély író, őt 's Kisfaludy Károlyt választám példányul; a' minthogy Fáy András első elbeszéléseim után oly hízeltől nyilatkozott, hogy utána én fogom elfoglalni legelőbb a' magyar *eredeti* beszély-írói szakmát. 'S ezért én őt akartam is utánozni, írván az ő igazi magyaros kedélyű „*Elkéséseire*”, „*Korán-járások*” czím alatt egy kis vig beszélyt, az ő modorában, a' mennyire azt akkori gyenge erőm engedé. Egy akkori barátom 's tanuló társam, most is élő Nádasy Sándor cs. k. tábornok, első beszélyem olvasása után mingyárt azt tanácsolá, hogy külföldi írókat ne iparkodjam, nem csak utánozni, de olvasni; mert így tarthatom csak meg igazi magyar eredetiségemet. S míg én idősebb íróinkat ismerém csak mestereimül, addig a' fiatalabbak szinte kezdtek engem utánozni; annyira, hogy Tóth Lenczi barátomnak a „*Ludczomb*” czímű beszélyem, mely így kezdődik: „*Észti koppantott; 's eloltá a' gyertyát*” — megtetszván: mingyárt írt egy hasonnemű beszélykét, melyet így kezdé: „*Észti toppantott; 's azt mondá hogy: nem!*” Akkoriban nevesebb íróink: Vitkovics, Szemere, Kölcsey, Kisfaludy 's a t. ritkán bocsátottak közre valamit, míg azt egymással nem közölték. Akkor természetesen íróink közt sem kenyér-, sem hír-írígység nem volt, hanem becsülték, szerették egymást, 's kölcsönös jóakarattal, 's tanácsal buzdíták egymást. Emlékezem reá, hogy Kisfaludy Károlynak egy kis köl-

teményt adván-át az Auróra számára, azt ő elébb, név nélkül barátainak felolvasá, hogy találnák-el, ki írta? 's én akkor még nagyon ismeretlen levén, ők azt Kölcseynek tulajdoníták. A' kis költemény címe: „Kétség” 's egyik Aurórában meg is jelent. De talán már sokat is beszélek magamrol; ne vegye ezt rossz néven, sem dicsekedésül édes barátom; de oly jól esik azon régi jó időkre vissza emlékezni! — A' mi most már a' „Bélteki házat” illeti, az nem tette azon hatást, melyet tevének Fáy „Kedv-csapongásai”, ámbár tagadni nem lehet, hogy „Cartigám kisasszony”, — *Máré-vára* 's a t. után, mint ön-álló terjedelmesebb magyar regény, mindenesetre feltűnést okozott, 's az olvasó közönség részéről igen kedvesen fogadtatott. Birálatát, nem emlékezem hogy olvastam volna; vagy talán elfelejtém azt. Jósika „*Abafi*”-ja minden esetre villanyzóbb hatást csinált, mind az írók, mind az olvasó közönség részéről.

S most engedjen — még pár szót édes barátom saját ügyemben a' „Fővárosi lapok”-at illetőleg. Én önnek még Junius hó elején irtam egy levelet, melyben Julius hó végére egy víg beszélyt ígértem önnek; mielőtt a' második félévre előfizetési hirdetését kibocsátotta volna. 'S miután ez megjelent, 's abban a' többi elfogadott művek 's íróik nevei közt, az én igénytelen művem 's nevemet meg sem említé; ebből azt következtettem, hogy önnek reám, 's művemre szüksége nincs. Félretettem hát a' már megkezdett beszélyt, — 's az ily félretett munkát ujrakezdeni nem a' legkellemesebb időtöltés. Mivel azonban ön a' nyílt postában erre is vonatkozik, majd ismét hozzá látok, 's ha elébb nem, December elejére ígérem azt önnel közöltetni, addig is maradván önnek őszinte barátja

Dr. Kovács

Vadnay Károly megjegyzése: Dr. Kovács Pál levele Vadnai Károlyhoz, irodalomtörténeti érdekű adatokkal.

Báró Jósika Miklós levele Ráth Mór könyvkiadóhoz.

Tisztelt Kiadó ur!

Az *analisist* — ime küldöm. Roszat regényemről — nem mondhatok, jót pedig nehéz mondanom: *quia propria laus sordet*; azért használja a mit küldök letszése szerint — 's vegyen abbol anyit a menyit szükségesnek lát.

*

* * *

E regény miként arrol czime is tanuskodik, *Apafi Mihály* erdélyi fejedelem korából van véve, még pedig azon rövid hadi és politikai szélcsend napjaiból, mikor titkon sok készült — de nyíltan kevés történt.

A történet maga ez:

A Bodrogekői gazdag családnak csak két utolsó sarja élt: Bodrogekői Salamon, a minden tekintetben kitűnő s regényes kalandos

irányu férfiú; — és Bodroghközi Izabella, a szép és nemes — de kissé önféjű hajadon. Két szomszéd várban laktak — Halmiban a hölgy — Kulcsváron az ifju 30 éves Salamon. Izabella gyámnokság alatt volt — atyja nem kevesebb — mint három gyámnokot rendelve számára: *Békési Pál* — koros gazdag nemes urat, *Csiktornyai* nevű — egykori gazdatisztet, és *Zenobius* nevű szerzetest, ki valami erdélyi kolostorban *gyárdian* volt.

Volt ezen kívül egy távoli rokona *Kéri Anna* koros hajadon, ki magát Izabella szüleinél beszínlelvén — tituló atyafi — be tudta magát Izabellához fészkelni.

Halmi és *Kulcsvár* közt emelkedett egy magas sziklacsúcs — melyről a monda azt állította: hogy ott valamikor: vár létezett, s hogy a romeiak korában — őrhelyül használtatott.

Mindez — monda volt — mivel a *Csucsa* tetejére lehetlen lón fellátni.

Ennek csucsa — majdnem várfalhoz hasonlított természetes rovátkokkal.

E szikláról — a nép ajkain — egy érdekes monda élt: hogy tudni illik: ott a magosban egy tündér lakik — *Sziklarózsa* — kinek a regény címét köszönheti. Állítólag oly igéző szép volt — hogy a ki egyszer látta soha sem feledte többé — és szíve végre is megrepedt.

De ha őt ama szírtén valaki látta, az a vidékre nézve szerencsét hozott, mert azon évben bő áldás volt, s az egész bájos völgyet leirhatlan kedvességű rózsaillat árasztotta el: ezért nevezték a tündért *Sziklarózsának*.

E három személy játssza a regényben a főszerepet. Ezekhez járulnak aztán az események — igen változatos — folyamában *Apafi Mihály*, az erdélyi fejedelem, ennek neje a híres *Bornemisza Anna*, és *Teleki Mihály*, — e kor egyik rendkívüli férfia: *Békési Pál* — és ennek fia *Győrö*, *Kéri Anna* s ennek unoka öcse *Kéri Kristóf*, s több mellékszemély, kiknek a regényben kisebb-nagyobb mértékben cselekvő szerepük van.

A regény — egészen ama korszak béllégét viseli, szokások, gondolkodás, s. a. t. mintegy photographiái az akkori kornak és embereknek.

Bodroghközi Salamon azon érdekes, félig rejtélyes személyek egyike, minőkkel igen ritkán találkozunk az életben — és regényekben.

Izabella s *Sziklarózsa* — emlékeztetnek némileg — *Izidorára* *Abafiban*, és *Theodorára* — *Jósika Istvánban*, habár egészen más szerepben — és körülmények közt.

A regény menete — crescendo nő — és az első kötettől a negyedik végéig — az érdek mindinkább feszül és növekedik — úgy hogy culminatioját a végjelenetekben éri el.

Az egész mesét adni — nem volna a maga helyén — mind ez az olvasót a sok részint komoly és megható — részint vidám és kedélyes meglepetések érdekétől fosztaná meg.

*

* *

Ime ez a mit a regény jelentésekor a peu-pres mondani lehet: de engedje ön — t. kiadó Ur — hogy egyre figyelmeztessem — s ez a *humor* — melly az egész regényt átlengí, s úgy hiszem annak egyik fő érdekét képezi.

Nálunk a *humorról* nagyon furcsa téveszmék léteznek: irodalmunkban — a jó élczecket, bonmót-kat, tréfát és bohóságot szokták *humornak* nevezni: már pedig az olyan humor — mint *Swift-é*, *Jean Paul-é*. *Dickensé* — más — egészen más valami.

Míg a víg élczecek, tréfák — igen mulattató fűszerei az előadásnak — de csak mint egyes villámsugárok működnek; addig az igazi *humor* — a fájdalomnak e virága — az egész munkán átleng, sirva nevetvén 's nevetve sírván, sujtván olykor — legyezvén máskor; de végre — mégis engesztelő — megnyugtató hatást gyakorolván az olvasóra.

Igy értem én a *humort* — s így ügykeztem azt a Sziklarózsában használni.

Végül engedje meg ön, hogy hazám fiainak egy — ha szabad mondanom — egyoldalú előítéletét rectificáljam.

Szokása volt *régi*, *első* regényeimet az ujjabbak fölé helyhezni, 's azoknak több érdekét 's értéket tulajdonítani az ujjabbaknál.

Ez pusztá csalódás: mikor *Abafit* irtam: ez volt ugyszólván az első — élvezhető magyar regény: nem csuda hogy akkora hatása volt — 's azon első impressionak viszhangja mind e mai napig tart.

De aki előítélet nélkül — *Abafit* — ujjabb regényeimmel: mint a *Két Királyné*, a — *Hat Uderszki leány*, *A magyar család* — és különösen *II^k Rákoczi Ferencz-czel* össze hasonlítja, — merem állítani, hogy azt sem tudja mi a regény — 's az *ujabb kor* minő feladatot tüzet a regényíró elé: — ha ezeknél *Abafit*, vagy a *Cseheket* jobbaknak tartja.

Ezt akartam egyszer kimondani, miután számtalan magán ítéletet bírok — melyekben — ujjabb regényeim közül — a jobbak 's első helyen *Rákoczi* — nem tíz, hanem 50 perczenttel jobbaknak állítatnak a régiek-nél — már csak azon szabad, nyílt irálnál fogva is melyen írtattak.

A mondottakra nem kell nagyobb bizonyítvány: mint az hogy *Rákoczi néhány rövid hét alatt* második kiadást ért — 's a *Magyar Család* 4 első kötete is már második kiadásban árultatik. Mi döntő argumentum már csak azért is: mivel mikor *Abafit* irtam — *egyedül* valék; most pedig 200-an is vannak, kik regényeket és novellákat irnak.

Bocsánat — a hosszú levélért.

híve *Jósika*

*Kérem ne feledje ön t. kiadó ur
szabad példányaimat!*

Egy gondolatom jött — egyedül önnek t. kiadó ur — érdekeben Nekem tavál a magyarországi hölgyek oly szívesek valának egy igen érdekes Albumot ajándékozni: 's ha bár ezt — bizonyos okoknál fogva *ki nem küldhették*: nem gondolja-e ön hogy Sziklarózsa érdekét növelné 's *keletét gyorsítaná*: ha azt Magyarország hölgyeinek ajánlanám.

Például így:

„Magyarország lelkes és érdekes hölgyei közül azoknak, a kik ró-

lam becses és elfeledhetetlen értékű albumokba megemlékezni — elég jók és szívesek valának... a Szerző.

[Más tintával, sebtiben odavetett írással:] Mint m. író, nem gondolom hálámat és tiszteletemet jobban bebizonyítani, mint ha egy 4 kötetes hazai tárgyú regény minden egyes betűjéhez egy jó kívánságot csatolok a rólam megemlékezettek és kedves hazám boldog jövőjére.

Vadnay Károly megjegyzése: Báró Jósika Miklós levele Ráth Mór kiadóhoz a „Sziklarózsá”-ról.

Báró Jósika Miklós levele a Fővárosi Lapok szerkesztőjéhez.

Tisztelt Szerkesztő Ur!

Br.(üsszel): Máj. 12—1864

Igéretem szerént tudtára adom hogy e hó 17-én indulok innen Drezdába miután itt házamat eladtam, 's ott fogok ezentul lakni. Szálásom még nincsen ugyan, de mihelyt leend, megírom ezt is.

Addig a lappal semmi változtatást nem kell tenni, mert itt a postán úgy intézkedtem, hogy azt meg fogom kapni Drezdában. Most azonban arról szólok, miért tulajdonkép e levelet írom *önnek*, 's ön szívesége után *többi Collegáinak, kik úgy hiszem annak velejét közleni fogják.*

Van itt Brüsszelben — egy Fakerti (*quondam Baumgartner*) nevű — jeles fiatal festő — kit maga Európa első festője — *Gallée* kitünő talentumnak nevezett, 's a ki itt nagy szorgalommal és sikerrel gyakorolja magát.

Hanem a derék fiúnak az a baja — a mi annyi ifju tehetségnek, hogy a szükséggel — még pedig annak leggonoszabb nemével: a kenyér-szükséggel küzd.

Neki hogy itt maradhasson csak annyi segély kellene, hogy félévig ki ne fogyjon a pénzből.

Nem lehetne-e nálunk, hol idegenekért — *az az relative idegenekért* — mint Shakespear annyira fel tudnak az emberek lelkesedni, hogy a rég elhunytért ünepelt ovatiok ezrekbe kerülnek: — valami csekélységet az *élőért* is tenni, ki elég ifju 's elég képezett arra, hogy benne házánknak első rendű festőt nyerjünk? Én nem csak tisztelem — hanem mélyen értem is a lelkesedést — nagy szellemekért, mert ezeket a gondviselés nem egy nemzetnek, hanem a világnak adja: — de egyszersmint — van bennem egy érzés, mely azt sugja nekem, hogy a ki fiatal képességeket gyámolít — az közvetve — teremti a kitünő szellemeket, 's nem csak közvetlen és szent kötelességet teljesít — hanem illusztrálja — 's megfejtja a lelkesedést — már kész — ha bár régi 's ha bár idegen nagy szellemekért. Míg mi a magunkéit el nem hanyagoljuk, — a világ nem lobbanthatja szemünkre — hogy idegenekért lelkesedünk.

Ime kérésem — ön sok jót indítványozott már — tréfáiban sok egészséges igazság 's életbölcesség rejlik — vegye kezébe az iniciatívát — 's ne hagyjuk segély hijján ki száradni az üde, erőteljes ifju Fakertet — hogy idővel a haza gyümölcseit élvezhesse —

híve Jósika.

Az adományokat Fakerti ezen adresze alatt veheti.

A monsieur *Fakerti*

a Bruxelles
poste restante.

Nem hishetem hogy honi lapjaink e felhívás közlését megtagadják.

Vadnay Károly megjegyzése: Báró Jósika Miklós e levelet a „Fővárosi Lapok” szerkesztőségének írta s Vadnai Károly őrizte meg.

Báró Jósika Miklós levelei Vadnay Károlyhoz.

1.

Drezda Ok. 14. 1864

Tisztelt Szerkesztő Ur!

Novellám utban van önhöz. Czíme:

A hét Losonczy hisasszony.

Szívesen kérem önt, hogy a kijavítást — *ha lehet* — ne bízsa másra: mert a corrector urakkal különös szerencsétlenségem van: mit persze — nagyobb részt, nehezen olvasható írásomnak köszönhetek. Mind az által a legkellemetlenebb sajtó hibák — melyek egyszersmint nyelvhibákként tűnnek föl — ki lesznek kerülve — ha:

1° a correctorok a v és i betűt össze nem tévesztik — mert ez történik a legtöbbször — mi azonban az értelemből is kiténik.

2° Ha — a mi előttök ismeretlen, azon nem igazítanak — 's például *Vigil*-ből nem csinálnak *Virgilt*. Ez az általam úgy is gyéren használt *idegen* szavakról is szól.

3° Ha az *é* betűt nem zavarják össze az *i* betűvel — 's *békából* nem csinálnak *bikát*, mert ez is történt már.

E részben tehát bizom ön figyelmébe.

A tisztelet díjat illetőleg — emlékeztetem önt arra — a mit már egyszer irtam: hogy a *munka megjelenése után még két holnapi hitelt adok*.

Áldja önt — az a kissé aluszékony magyarok Istene.

híve *Jósika*.

Vadnay Károly megjegyzése: Báró Jósika Miklós levele Vadnai Károlynak.

2.

Drezda: Nov. 14. 1864

Tisztelt szerkesztő ur!

Menyire különbözik a párizsiak véleménye egynemely írónkétól, —különösen *Arsène Houssaye*-re — az úgy nevezett *poète Pompadour*-ra nézve, az ide mellékelt töredékből kiveheti ön; de van egy másik — rothadásos neme is nálunk — a világfájdalmas irodalomnak, mely megérdemlené, hogy az értelmes kritika kissé szemei közé világítson. — Csak nem oly igen régen, még a század elején — talán hazánk volt az,

hol az ember ezeriben egyszer hallott valamit az *öngyilkosságról*, míg most — minden pillanatban halljuk hogy egy vagy amaz jelesen készült fiatal ember, vagy szabó inas vagy pinczér — sött még nők és leányok is — pisztolyhoz, kötélhez, vagy a mérég szélkéhez folyamodnak, hogy mielőbb tul legyenek — az élet unalmain. Valljon ezen nyavalyás irányt nem köszönhetjük-e legalább nagyrészt — azon novelláknak és beszé-lyeknek — melyekben egy-egy haszontalan frater, miután egy oktalan-ságot és ügyetlenséget követett el a másik után, mikor nevelésesen rászédette magát — 's végre talán nem csak könyelmű, hanem való-ságos hitvány ember volt — 's megkapta a mit keresett; — vagy agyon-pukkantja magát, vagy Amerikába vándorol — hol bizony nem nagyon kapnak az ily vendégen? Annyi bizonyos, hogy — ha gyakran meglepő képességet, 's jó irányt találunk fiatal irodalmáraink közt, még gyak-rabban — olvassuk — a sértett hiúságnak — a vérmes ábrándnak — 's a tulfeszített, indokolatlan követeléseknek — azon áradatát — mely a fiatal jellemet megvesztegeti 's elfásítja idő előtt.

Én felszólaltam e részben — nem most először — ut salva sit anima mea! — de úgy hiszem — hogy az otthoniak tehetnének e rész-ben legtöbbit: mert a minő igaz az: hogy a polgáriasodást, a jelleme-k kifejlését, az elvek szilárdságát 's a valódi férfiasságot — mint szintén a valódi nőiséget — semmi (sem) terjeszti inkább — mint a jó irányu irodalom: úgy igaz az is — hogy nincs ártalmasabb, rothasztóbb. korán elvénítőbb — és kárhuzatosabb — azon rossz irodalomnál, mely épen mi-vel rossz, gyenge és könnyen kezelhető — kezd — mint a dudva, el-zaporodni.

Adja Isten jobban!

hive *Jósika*.

Vadnay Károly megjegyzése: Báró Jósika levele Vadnai Károly-hoz, több érdekes és jellemző nézettel.

Tompa Mihály levelei Vadnay Károlyhoz.

1.

Tisztelt barátom!

Ebben a boldognak keresztelt falusi magányban, a baj, vesződség és nyomorúság éppen úgy megvan, mint akárhol másutt, például Pesten, még pedig nem színes szatytyánba, hanem durva vászonba kötve. Én is vesződöm sok bajjal, különösen a három év óta tartó szemgyengeséggel, melly, a mint látom megöröködött rajtam; innen az én munkásságom szakadozott és mások segítségétől függő. Mind a mellett igyekszem ki-vánatának eleget tenni, és leg később pünkösztig mind a Naptárba, mind az Ország tükrébe, melyet a szerkesztő szivességéből rendesen kapok, küldök egy-egy verset. Szegény Vadnai Rudi! Sok év óta ez az első hír melyet róla hallok, s ez olyan, hogy alig lehetne szomorúbb.

Hanva virágvasárnapján 1863

U. i. Annál nem lenne semmi derekabb, mint ha személyesen s élőszóval hasonlít hatnók össze a városi s falusi élet boldogságát. Ebben, igazán mondom, igen nagy örööm telnék.

igaz tisztelettel
Tompa Mihály

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak. A V. Rudira vonatkozó szomorúság családi gyász.

2.

Tisztelt Szerkesztőség!

Szenvedéseimről, — melyek közt megvadúl az ember, mint az ok-talan állat s átkozza születése óráját is — nem akarok beszélni. Ugyse értene senki. S *jaj* is annak, ki engem megért! Még az orvosok is — Isten éltesse e kedves urakat! — alig bírnak némi homályos fogalommal arról: mi az a szívba j.

Szenvedésemet tehát mellőzve: a Sorsnak amaz injuriájáról akarok csupán említést tenni, melynél fogva az itteni közvélemény, gyülekezetem, — melynek csak az a beteg: ki már a tüdejét köpködi s kinek az oldala kirothadt — hipokondriával gyanúsít és öl. Most meg, valami szeles felebarátom után a lapok is elkezdik, irván: hogy már mennyire javulok, sőt mily virító egészségnek örvendek. Ez nekem, azon szomorú ellentétnél fogva, mely a hír és a valóság közt van: igen boszantó, kínos.

Nagyon köszönöm a Fővár. Lapok szíves és meleg megemlékezését, de kérem a mondottak határozott visszavonását. Ezt kérni nagy okom van.

Én folyvást, javulás és remény nélkül, oly állapotban vagyok: melyben sem élni sem meghalni nem lehet.

Mért nem akkor halunk meg, mikor meghalunk!

Hanva, november 30. 1866

hazafiúi tisztelettel
Tompa Mihály

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak, a „Fővárosi Lapok”-hoz küldött levél. A beteg költő önkínzó idejéből.

A következő leveleket Vadnay Károly Tompa egyik levelének borítékjába [Címzése: A Fővárosi Lapok szerkesztőjének Pesten; bélyegzője: Putnok, 29/3] helyezte s ezt írta rá: Tompa Mihály súlyos betegsége idejéből írt s állapotát jellemző levelek Vadnai Károly szerkesztőnek írva.

3.

Kedves Károly Öcsém!

Kérem tehát a multkori levelem szerint is a legolvasottabb poli-

tikai lap hírdetései között kiadni *egyszer*, apro (petit) betűkkel ezt a hírdetést

Hát a Fotografia ügye hogyan áll? Szívesen várom az értesítést. Gondolom biztam még valamit Károly Öcsemre, de nem jut eszembe A 3 verset sokáig nem közlik a lapok.

Az arczkép már Pesten van úgy-e?

Szíves tudósítást kerí

szerető bátyja s barátja
Tompá

A levél hátlapján: Aztán végül a számlát össze írva elvárom, hogy nagy köszönettel kifizethessem.

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak. A költő, kinzó betegségében öngyilkosságra gondolva, a photographiához való szerek küldését kérte, mert ezek közt méreg is van; de az állapotát ismerő szerkesztő a kérést, a többszöri sürgetés dacára sem teljesítette.

Az egész levél magán viseli írójának zaklatott, vergődő lelki állapotát: elsietett, szálkás betűi, hiányos központozása, a levélkezdő s hibásan írt „Keves” szónak a még nedves tintával való eltörlése mind erre vall.

4.

Édes Károly Öcsém!

Engedjen meg hogy drága idejét lopom, idezárván ezt az iratot a a *Fővár. Lapok* számára, hol ismertetés, bemutatás jelent meg a „Forradalom költészete” című könyvről.

Mit s mennyit akarok e jegyzetekkel? legjobban kitetszik magából, ez iratból. Elég is ebből ennyi; inkább azt említem, hogy:

Örülök egyúttal kimondhatni igaz és őszinte köszönetemet azon szivességeért: hogy intézkedése folytán, megszakadás nélkül kapom a lapot, mely nekem e nehéz életben szórakozást szerez. Kapom a nélkül hogy én képes volnék valamit küldeni.

E köszönetet Tóth Kálmán barátommal is kérem közölni.

Bizony az én életem, e 3 éves szívbjában a gyalázatosságig kínos! Furcsa mulatság az, midőn az ember a magyar irodalom Heinéja lesz, ennek tehetsége s dicsősége nélkül, — szenvedéseivel.

Meghalni a munkának, a hivatásnak, a családi boldogságnak, a költészetnek, a társadalomnak, az életnek: ezt nem igen lehet irigyelni senkitől!

De elég ebből ennyi.

Köszönetemet ismételve vagyok Hanván december 8. 1867

szerető bátyja s barátja
Tompá Mihály

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak.

5.

Édes Károly Öcsém!

Ha nem volt is célja, egy magamforma szenvedő embernek izgalmas hangulatot s rossz órákat szerezni; a dolog tökéletesen el van érve, ama firkának, határozott és világos kérelmem daczára történt kiadása s roncsolt alakomnak közönség elé vonzása által. Ez igen közel jár a kiméletlenséghez.

Nem akarok én fellépni, szerepelni, láttatni; elbúni szeretnék a zaj, a világ, az élet és minden elől.

Igen derék volna ehhez, az illetőktől (szerkesztő, ismertető) egy kis gorombáskodás.

Igen kérem: legyen szives ezt a kellemetlen dolgot a mennyire lehető helyre hozni, úgy t. i. hogy tessék nyilatkozni: mikép én nem akartam sőt elleneztem kiadatását, hogy *tévedésből* a szerkesztő tudtán kívül jelent meg s egy szóval olyas valamit kérek, mit kérhetni méltányossága- s lovagiasságától bizonyosan lehet. — Különben oda leendek szorítva: hogy magam nyilatkozzam.

Hanva dec. 17. 1867.

őszinte tisztelője
Tompá M.

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak, midőn a „Föv. Lapok”-ban a költőnek egy közlésre való, de nyugtalanságai közben utólag megbánt írata megjelent.

6.

Édes Károly Öcsém!

Nem tudom: boszankodjam-e vagy nevessek, mert gyönyörűen vagyunk, annyit mondhatok.

Tennap első felindulásom epés nyilatkozatát már elküldöttem, de ime mint kell elbámúlnom: hogy magam vagyok a hibás, a szórakozott, zavart, a beteg. Azt hittem: megírtam mint a *Nefejejtsnek*, hogy ne adassék ki. Most a Nefejejts ha boszankodik, igaza leend.

Édes Károly Öcsém! Vegyen mindent semminek, meg nem történnék.

Igen köszönöm, szíves meleg részvétét; fájdalom hogy jóslata nem fog teljesülni.

Innen, hol én vagyok, nincs már visszatérés. Különben legyen meg Isten akarata.

Az Anthológiára nézve. Még alig jött ki az Áldoré, s a Losonczy Laczi fia, jogász, másodmagával újat ad ki, czíme *Forradalmi Lant*. Engem is felszólítottak, hogy régibb ki nem adott forradalmi verseimet is szívesen felveszik, de ha *újakat* küldenék, még jobban szeretnék. Nem tréfálok.

Kinyilatkoztatom végül is: hogy bár jobban szerettem volna, ha meg nem jelen az a dolog, mert hiszen, az istenért, nem is nyilvánosság

elé, de pongyolán van írva, s nem fog senkit észére téríteni: mégis már jól van, vigye Manó.

Azonban egyet sajnálok mégis:

A Fővár. Lapok is egy iszonyú sajtóhibát csinál a rovásomra.

A könyvben ez áll: *kiállja*, így kellene: *kiáltja*, és a lap amott is azt nyomatta, így most ez a bolond jön elő, hogy én ezt mondom:

Oly szívesen *kiállja* veletek,

mely bolond beszéd ez, e helyen a mint kellene lenni:

Oly szívesen *kiáltja* veletek!

A Fővár. Lap. a *kiállja* helyett *kiáltjat* adnak. Igaz-e hogy bolond?

Hanva, dec. 18. 1867

igaz barátja s bátyja

Tompa Mihály

U I. Szegeény Károly!¹ a Xből már csak négy, vagy jobban mondva negyed fél van. Az övé is szívбай volt.

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak szólt.

7.

Édes Károly Öcsém!

Ennek a bolondos dolognak lényegére nézve tisztában vagyunk. Hogy eddig már vett soraimból meggyőződhetik: mikép kedélyem hangulatának változása, saját jószántomból s nem most kapott levele következtében történt: azon nagyon örülök. Így, ha nem mulatságos, de fesztelen s kényelmes leend e dologban még néhány szót váltanunk. Azért eme válaszom: melyben hogy sok igaz s megczáfolhatatlan van: Károly Öcsém Maga is meg fog győződni róla.

Tökéletesen elhiszem szavai után: hogy a czikk (???) alatt nem volt a *világos utasítás*; de még egyszer s utóljára hivatkozván arra: hogy beteg, ideges, feledékeny ember vagyok: most hideg vérrel körülnézve ezeket a dolgokat: úgy érzem s gondolom: hogy tán egyenes utasítás nélkül is érthető lehettem volna. Mert

a) Ugy nem sokra vittem 20 év alatt dolgomat az irodalomban, ha ama pongyola, sőt lompos irályból, melyen ama dolog írva van: még az sem tűnik ki: hogy nem a közönség elé van szánva. Ilyen kifejezések: *oda bízom; én vagyok a bűnbak; keze szenyjét rajta hagyta* sat. Azután ha czikket akarok írni a nyilvánosság elé, egy kicsit jobban megrágom minden tekintetben. Külirályra mint az argumentumokra s még a terjedelemre is több gondot fordítandok. Ez nem akart egyéb lenni: mint háló kabátban, csibukozva való befordulás egyik barátomhoz néhány bizalmas szóra. Ez megjárja, de így a közönség elé lépni, az utcára menni: nem lehet.

¹ Bérczy Károlyra vonatkozik, ki a Petöfi-féle Tízek egyike volt. (Vadnay Károly bejegyzése.)

b) Persze hogy a Fővárosi Lapok számára, mely lap az ösmertetést közölte, küldtem az iratot, de csak bizalmasan, privátim; s azt jegyzem meg a következő idézett kifejezésemre: hogy „közölje Károly Öcsém a szerkesztő- és ismertetővel is”, mikép nálam az is hiányzik, és így csak az azokkai közlést kértem.

c) Ha kinyomatását akartam volna: mi szükség volt a Nefelejsnek is megküldeni? hiszen a másik lapból olvashatta; igaz-e? és csak van jól dolgom: hogy ily gyermekséget egyszerre két helyen nem akarok nyomva látni.

d) „Mit s mennyit akarok e jegyzetekkel? legjobban kitetszik magából az iratból.” Szent való. Itt mentségem van, még pedig dönthetlen. az az magában a cikkben van az utasítás: hogy nyilvánosság elé ne kerüljön, mert „az czéltalan volna e rendkívüli időben”. Azután a firma végén: *Odabizom nem közölni vagy közölni a két, még érdekelt férfiúval a szerkesztő- s ismertetővel.* Mi szükség lett volna e kérésre: ha a kinyomatást akartam?!

Kedves Károly Öcsém! igaz hogy én félek a nyilvánosságtól, hová való többé nem vagyok. S megtanultam: hogy ne firkáljon az ember, midőn már agonizál

Aldort én nem vádolom legkisebb bántó dologgal sem. Tessék velem közölni e sorokat.

Még egy számár körülményt. Mikor ezekkel a dolgokkal vesződöm, boszankodom: hogy vagy nem értettek, vagy érthetővé tenni magamat nem sikerült: kapom Pestről, Losonczy Gyula, — a Laczi fiának, másod évi jogásznak, egy orvostan hallgatóval aláírt levelét: melyben tudósítva s felszólítva vagyok: hogy miután ők „*Forradalmi Lant*” czim alatt Anthológiát szerkesztenek: küldjek verseket. Ez a bolondság megnevettetett!

Nóde Kedves Károly Öcsém! elég ebből ennyi. Szives részvétét igen köszönöm s kérem: tartson meg abban addig, míg az Irás szerint a *hátra levő kevés idő, mely rövid, eltelik.*

Hanva, dec. 24. 1867

őszinte barátja s bátyja
Tompai Mihály

Boldog ünnepléseket!

Még egyet. Engem 2—3 évvel ezelőtt *Simonyi* vagyis megbízottja Miskolczon több alakban lefényképezett, a maga számára vagyis albumába is, nagyobb $\frac{1}{4}$ ivnyi alakban. Kérem Károly Öcsémet, tudassa meg: nem lehetne-e nála egy példányt kapni ebből? Azután csak egy pár szót róla a lapban.

Horváth Lajost igen szívesen ölelem; erélyes, meleg s baráti eljárásának fényes sükere lett; kérem neki megmondani.

Vadnay Károly megjegyzése: Tompai Mihály levele Vadnai Károlynak.

8.

Kedves jó Károly Öcsém!

Kegyed szivessége- s figyelmével a tulságig megyen. Az év elején, az előfizetők rajzása közt, az ezer meg ezer szerkesztői bajban rá-ér nekem minden kívánságomat teljesíteni. Igen köszönöm. Megkaptam teljes épségben az arczképet, de mivel a putnoki postán, mint az idezárt jegyzet mutatja, nem fizettem: küldöm Simonyinak az 1 frintot.

Az ívet, mely az egész regényt megmentette igen köszöni a feleségem. Azt mondja bizony soká lesz az, mikor ismét együtt vacsorálunk Miskolczon!

Boldog folyását a feltetszett új évnek s barátságos kézszorításomat.

Hanva, jan 6. 1868.

őszinte bátyja barátja
Tompá Mihály

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak.

9.

Édes Károly Öcsém!

Eddig, úgy hiszem közlöttem már Szász Károly barátom a pesti szépirodalmi lapoknak adott — szívesen adott — azon felhatalmazásomat hogy a 3 verset közölhetik. Azonban ha Károly valami okból még nem közölte volna Kegyetekkel: ne tessék anticipálni. Majd megteszi ő azt.

Nekem sok jó barátom van Pesten. Dolgaimat el is végzik, de különösen némelyekre bízni nem lehet, mert úgy végzi, hogy engem *zseníroz*; azt pedig nem szeretem. Kérem édes Károly Öcsém tudatni velem: Simonyi ezt a képet¹ nagyobbíthatja-e tetszése szerint vagy nem? Mily arányban? Azt én meg nem tudom; de ő a művész: ismeri a helyes arányt, $\frac{1}{2}$ -szer, egyszer, másfélszer vagy kétszer lehet-e? ebből válasszon, *úgy*, hogy a *kurta mell-kép aránytalanul széles ne legyen*. Tehát úgy lenne jó.² 12 darabot kérnék, gondolom: nem igen lesz borsos úgy 6 forint körül v azon felül.

Még egyet. 40 szót akarok hirdettetni valamelyik politica lapban. Melyik legelterjedtebb e tekintetben, mert-most nem tudjuk; Mennyi a Szemere Miklós — szegény Muki bácsi! — az olvasók közt? Mennyibe kerül, 1—3szor? apró (petit) betűkkel?

Ugy! Szép, igen restelem hogy még nem *jegyeztem fel* Károly

¹ Tompa feleségének a Képes Irodalomtörténet II. k.-ból ismert fényképe. K. L.

² Tompa lapalji jegyzete: Ha van különbség a munka közt például az üveg miatt a legfinomabb kell.

Öcsémet a *képesítendők*¹ sorába (Már e perczben megvan), de Pesten, még 12 ember nem kapott, mert elfogyott, pár nap alatt küldöm.

Hanva, mart 1868

szerető bátyja s
barátja
Tompa Mihály

(azt hiszem még néhány
napig, azután senki
és semmi!)

Tessék ezt az írást megnézni,
mi ez? 80 éves emberé, pedig
szemüveggel történik.

UI 1. Ilyen gömbölyü keretben — aránylag nagyobbban — legyen az arczkép. Nem gondolnám mit főlebb említék hogy az üveg határozna, de a papír finomsága tán igen.

Szoval becses tudósítását kérem /varom. Ugy is felelni kell egypár pontra

— 2 A kép *lehető nagysága* alatt nem valami mell-képet vagy nagy falon függőt értek, nem is álbumba tehetőt (már kis albumba) hanem csinos, (falra is allható) de inkább varro, könyves asztalon. Az üveg tehát nem határozhat, csak a papír; — tehát ne legyen mint mondám igen vastag széles és karcsu természetesen a termetet szolgálni nem lehet valami mutatót kernek és szíves tudósítást.

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak.

Az említett sürgönynek 1868. ápr. 1-én Rima-Szombaton feladott szövege is megmaradt Vadnay Károly gyűjteményében, hivatalos „táv-írásati” lapon (a hivatalos jelzések mellőzésével):

Fővárosi lapotnak Pesten nyilatkozat.

Iroi jogomon felhatalmazok minden lapot, melynek kell, három utolsi persem kiadhatasára.

Kéziratomból masolatát szászánál leend.

Tompa.

Zusatz. „utolsi persem” lehet *utolsó versem*

(A távirat romlott szövegének magyarázata, hogy a táviró hivatalnok Pesten is német volt. K. L.)

10.

Édes Károly Öcsém!

Köszönöm a lap szíves megemlékezését. Szorítsa meg érettem az Abrányi kezét. A versek maradhatósak az bizonyos. Még egyet: először mi magunk: Károly és én adjuk ki hirtelen, mellékletben, nem lapban, azután a lapok is nyomassák tetszésök szerint, *de* addig ne, míg magunk túl nem esünk rajta.

¹ T. i. akiknek arczképét megküldi. V(adnay) K(ároly).

Ezt a jegyet — megnézvén a gyönyörű tartalmat rajta — tessék Károlynak átadatni.

Hanva, Mart végén
a végsőkben.
1868

szerető¹ bátyja
s barátja
Tomba

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak, utolsó három költeménye tárgyában.

Szemere Miklós levele Vadnay Károlyhoz.

3. Feb. 868.

Vadnay Károlynak, Szemere Miklós!

Nem tudom említendj e ön nyilvános válaszában a „bírósgót”? ha igen, — e pontra akkor fogok felelni. — Az „egy hét történetéről” csak, hát erre nyilvánosan szólíttatom fel, tenném a kijegyzést, — nehogy az olvasó közönség azt vélje: passióból nyújtom olly végtelenre e köztünk fennforgó kérdést.

A kellő helyek kijelzése, kijegyzése, nem történhetik meg oly hamar, mint ön tán várhatná; mert egy az, mult év közepétől óta folytonos, pár napig is ritkán szünetelő betegeskedésem olykor négy öt napra is ágyba szegez, más az Szokoly lapjából sok számom hiányzik, rokonok és nem rokonok közt bújdosva. Az e számok kijegyzésére tehát, valamellyik pesti ismerősömet kérendem föl.

Nagyon fájlalom a mindhármunkra nézve oly kellemetlen esetet. S ha tudom hogy azon vers a — „lukai pap”, szóval hogy már nyomtatásban régebben megjelent verset közölt Szokoly lapja, s emmi esetre sem szállalok fel, — nem tudva azt, s olvasván megrovatásomat a M. Újságban, igazolnom kelle magamat. Szokoly azt írja magánlevelében, hogy elküldte nekem lapja e számát, — nem kétkedem szavában, de hozzám el nem jutott; maig sem láttam azon számot, másoknál sem, mert egész télen át sem voltam ki a szobából, sőt azt se tudom: van e közelszomszédim közt vagy egy előfizetője a H. s Küldnek?

Lám, milly nem is vélt csekély eset (t. i. hogy *nem* tudtam, mi féle vers az?) hoz galyibát az ember fiára, s emel válaszfalat, s olykor örökre, — azok közé, kik szerették egymást.

De hogy miért csak ellenem a sok harag, szemrehányás,? s miért hallgatás azok irányában kik felszóllalásomat *meg előzték*, azt nem értem. Ha szinte más szavakkal is, de lényegben ugyanazt mondták, mint én. E kifejezés „a p. napló kegyét nem ok nélkül bíró Hazánk s Külföld”, avagy ez: „a’ múltra nézve *nem áldozhatjuk fel* a Hazánk s Külföld-et” (csak emlékezetből idézvén, lehet hogy nem szoról szóra hüven emlékezem) nem ugyan azt mondja e mit én mondtam?

¹ E szó helyett előbb ezt írta: oszlandó; majd aztán ezt átírta. K. L.

Ön célját, lapja azon számának hozzám küldését illetőleg, elismerem hogy hibásan értelmeztem, — bár most sem tudom megfogni, hogy bár mely lap mindazoknak, — azon száramenő egyénnek, kit meg ró, czáfol, vagy meg küldhesse, s küldje lapja azon számát mellyben említés van rólla.

A „rossz poeta“-ról sem szólnék, ha ön sem szólna rólla mostani levelében, más magyarázatát adva azon kifejezésnek. Nem megtámadom önt, csak czáfolom; beszéllvén az én tellyességgel nem haragvó lelkem következőleg: — épen abból, hogy a poeta felhozása ott, a dologra semmit sem tartozott, s még is felhozott, világos, hogy szándékosan akarta ön megdöfni a vén poetát. Ha nem, akkor olly ügyes gyakorlott fogalmazó mint Vadnai Károly, még ha kivánta volna is a tárgy, — egészen máskép írta volna. Nem talál ön e' hazában emberre, ki azt máskép értette volna, mint a hogy azt — Vadnai Károly akarta értetni.

Császár Ferencz magyarázata még mesterségesebb volt, mellyel a Tompára — nem tudom miféle neheztelese következtében dobott sarat illatos kenetre magyarázta, t. i. ezt írta Tompáról, és pedig már a' Népregek v versei első kötete megjelenése után: „Tompá most már jobb verseket kezd írni.“ Miska barátunknak ez zokon esvén, tudatta Császárral magán levelben, — Császár hogy nevetségessé tegye Miskát, mindenkinek mutogatta a' levelet s amely előbbi szurást (NB. lapjában volt ama szurás] így magyarázta: „Különös, Tompa neheztel azért, mi méltánylására volt mondva, hiszen ama megjegyzésnek az volt értelme hogy Tompa mint költő napról napra emelkedik, hogy most már még jobb költeményeket ír.“ S akadtak oly rövid látók (s köztök szegény Erdélyi) kik nagyon megrótták — Császárt? nem! — Tompát. „Milly híú — úgymond — Császár dicséri, s ő még többet követel.“

„Nevetségessé lettem Petőfi ellen irt ironikus versemmel?“ — Tompa, s mások, ezt ép ellenkezőleg tudják. Hosszu historia, különben érintettem volna ezt is. — De ön ebben is célját érte, mert a ki nem tudja, s hány lehet ilyen, mennyire de mennyire méltánylom én Petőfit mint költőt, az hihette ön gúnyából, hogy én *kicsinylém* Petőfit mint költőt, s ez tett „nevetségessé“.

Toldy Ferenc levelei Vadnay Károlyhoz.

Pest, január 3/72.

1.

Igen tisztelt Tekintetes Úr,

Szíves felszólítására szerencéem van válaszolni, hogy hasonló szíveséggel szándékozom a Kd nagy kedvességű lapjához hozzá járulni. Lelek-e egyelőre valami abba illő tárgyat, nem tudom; de csak derüljön ismét ránk a kedves tavasz és nyár, amikor a zöldben élhetni, s kedv és erő inkább szolgál, tervezett Emlékrajzaimból egy és más motivumot

kikapok (tudnivaló nem annyira magamat, mint a leélt kort és kortársaimat illetőket) s igyekszem olyakkal kedveskedni.

Maradván a többiben
a Tekintetes Úrnak

alázatos szolgája
Toldy F

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlynak, mint szerkesztőnek.

2.

Páva Sziget jún. 7. 1872.

Tisztelt Tekintetes Úr,

Ön Emlékkrajzaimból kívánt egy szakaszt. Nem tudom, jól választottam-e? Elég fontos-e egy gyermekélet, hogy abból valami a nagy közönség elibe terjesztessék, kivált — míg élünk! Nem unalmas-e neki az, mit az író — persze saját álláspontjából — fontosnak tart? Nekem e szakasz életemnek némi tekintetben legnevezetesebb évét beszéli: vajon érdekelhet-e az mást is? Csak az bátorít vele Önt megkínálnom, mert egy-egy korfestő vonást találok a képben. Aztán jól esik reménylenem, hogy lesz oly olvasó is, ki kegyeletem tárgyai iránt részvétet érzend.

Másson vizont másokról szóljunk, nagy dolgokról és nagy emberekrol. Mert ilyeket is ért és ilyekkel is élt a Kegyed Emlékkrajzírója.
Szíves tisztelettel

T. F.

Vadnay Károly megjegyzése: Toldy Ferenc a „Fővárosi Lapok” számára e levéllel küldte meg Vadnai Károly szerkesztőnek egy emlékirati munkáját, élete amaz emlékezetes évéről, melyben tanuló-korában Czegléden magyarul jól megtanult.

Bernát Gazi levele Vadnay Károlyhoz.

Pest, aug. 23. 1872.

Kedves Barátom!

A Petőfy házvételhez néhány fillérrel én is ohajtok járulni. Kevesből keveset.

Ez ide mellékelt ezüst alkotmány tavaly még csak egy árva hatos volt, hanem addig czirógattam és ölelgettem, míg tallérrá nőtte ki magát. Ezt küldöm.

Szívesen adom, mert az ihletett költő működése előttem óltári szentség.

tisztelő barátod
Bernát Gazi

Vadnay Károly megjegyzése: A „Fővárosi Lapok” felhívást adott ki a kiskőrösi Petőfi-ház, a költő születési házának megvételére, a mi

később meg is történt. Az örökké humorizáló Bernáth Gazsi, noha szégyény volt, mint a templom egere, egy tallért küldött e célra, Vadnai Károlyhoz, a túl-oldalon olvasható sorok kíséretében.

Arany János levele Vadnay Károlyhoz.

Tisztelt barátom uram,

Szerkesztő úr!

Betegségből lábadozva, eszembe jutott a hellén mondat: „áldozz a gráciáknak!”

Ez a versecske szintén múlt nyári termés; megvolt hát már, mikor tőlem becses lapja számára költeményt kért, de nem adtam oda, mert akkori „diadalaim” közepett nem akartam oly hangot hallatni, melyet az érdeklettek *kihívónak*, támadónak vehettek volna.

Őn látni fogja, hogy nincs benne semmi támadás, senki ellen, csak egy lelkemből önkint felszakadt fájdalmas szózat, annak láttára, hogy újabb költőink a nép-nemzeti nyomokat kerülve kerülni látszanak, s bizonyos cosmopolitásban tetszelegnek.

Azt hittem, hogy a költészet nemzetisége mellett kötelesség s legillőbb felszólalni nekem, ki még ez irány utolsó Mohikánjakép a földön járok.

Ha ön e kissé vastag ecsetű költeményt lapjába alkalmasnak s közönségére nem visszataszítónak véli: sziveskedjék közleni.

Őszinte jóakarattal való

tisztelője
Arany János

Vadnay Károly megjegyzése: Vadnai Károlyhoz írt levél, melynek kíséretében Arany János a „Kosmopolita költészet” című költeményét a „Fővárosi Lapok” számára beküldte. (Megőrizte s mellékelte a levélhez Arany eredeti kéziratát.)

Vajda János levelei Vadnay Károlyhoz.

1.

Kedves Károlyom!

Kérlek add e levelet a Föv. Lapokba.

A mi engem illet, azon vagyok hogy politikai működést kerülve, ártatlan hivatalt kapjak, de nagyon nehéz az előbbit kerülnöm, mert ha észrevételem, hogy nincs kedvem a rendszert védeni tollal is, és a politika terén nem akarok „kötélnek állani” — majd a hivatalocskát sem adják meg.

Ha mindezen csodálkoznál, megsugom neked, hogy én itt létem óta a legszélsőbb, dühös, paprikás, sujtásos magyarrá lettem; s azt tartom, hogy *a magyarnak hibái is többet érnek a német erényeinél.*

Ha megkapom a hivatalt, visszatérek a szépirodalmi működéshez.
Isten veled.

barátod
János

Vadnay Károly megjegyzése: Vajda János levele Vadnai Károlyhoz Marienbadból a hatvanas évek elejéről.

2.

Kedves barátom!

Mint igen jó barátomnak küldöm itt e darabot, melyről már Röchison szóltam. Kérlek nagyon szépen, mielőtt elolvastad senkinek ne mutasd, de még ne is szólj felőle. Mert ha netalán te oly rossznak találod, hogy semmi esetre előadhatónak nem vélnéd: hát akkor jobb, ha senki nem fog tudni róla. Szembajom miatt csak szórványosan néztem át; ha elfogadtatnék, még újra átnézném s javítanék rajta itt-amott. Égető kíváncsisággal várom véleményedet. Mert én magam még most úgy vagyok vele, hogy nagyon szorongok miatta s félek, hogy oleum et operam perdidi. Ez pedig ugyan nagy csapás volna rám — pénzügyi szempontokból is.

Néha igen rossznak látom, néha meg azt gondolom, hogy hát ha mégis? — tán csak az én igényeim tulmagasak, s abból, hogy nekem nem tetszik, még nem következik hogy a közönségnek se tessenek. Én mindent Fausthoz és a shakespearei remekekhez mérek s ezekhez képest persze hogy nyomoréknak látom szülöttemet. Csak abban bízom, hogy a darab inkább szinpadra való (ha való) mint olvasni, 's talán azért is elő lehetne adni, hogy a közönség valami szokatlanabb levegőrétegbe jusson egyszer.

No de mind hiába — már isten neki. Csak arra kérlek, mielőtt elolvastad, ne szólj felőle senkinek. Ha azonban netalán olyannak találod, hogy elfogadhatod ez esetben szabad a vásár, akár beadhatod a választmánynak; hiszen — le comité c'est toi.

Türelmet kívánok az olvasáshoz; a jó akaratról meg vagyok győződve.

Üdv neked!

Bikol, october 27-én

híved
Vajda János

Nem kívánom, hogy választ írj. E hét végén otthon leszek. Az esetben, ha véleményed kedvező, legkellemesebb meglepetés lenne rám nézve, ha lapodban irnál valamit, melyet én (mert ide is jár) egy kezdő poeta feszültségével fogok kezembe venni és keresni benne az itéletet. A hallgatás lesz az — elítélés. Egy második, újabb darabon mindenesetre tökéletesebb lenne. Ha két hétig sem olvasok semmit lapodban, akkor aztán tudom, hogy baj van 's majd meglátogatlak, s átveszem a szerencsétlen kéziratot. De mondhatom, hogy nagy huzás-

nak venném nem annyira poetai ambícióra, mint hiánylatos budgetemre nézve.

Vadnay Károly megjegyzése: Vajda János levele Vadnai Károlyhoz, kít — mint a nemzeti színház drámabíráló bizottságának tagját, — fölker egy színművének előleges felolvasására, mely mű azonban színpadra sohasem került.

3.

Kedves barátom!

Itt a vers, azon kérelemmel, hogy senkinek át ne add, még fölolvadás után sem, mely utóbbi barátságért fogadd előre is forró köszönetemet.

A mi a közlést illeti, nagyon szeretném ha a Föv. lap-ban jelenne meg, a fölolvadás utáni napon. A vers, mindazok ítélete szerint, kik olvasták, igen jó, de nekem erről nem szabad szólnom. De talán hivatkozhatom arra, hogy miután 3 évben egyszer irok, ritkaságánál fogva üzleti szempontból véve is jóval magasb díjt lehetne érte adni, mint a mi most divatban van. Én ugyan még kivüled ez iránt egy szerkesztővel sem beszéltem, mindazonáltal már most is jobban szeretném, ha nem kellene egygyel sem beszélnem, készebb megelégednem sokkal csekélyebb honorariummal, mint azon összeg, melyet említettem, irodalmi viszonyainkat nem ismerve. Azt hittem, hogy 20 ft oly összeg, melyet megadhatnál. Ezuttal tehát csak az iránt kérek egy sor választ, hogy megtartod-e a verset e föltétellel a F. L. számára? — a minek valóban igen örülnék. Megjegyzem azonban, hogy a pénzt azonnal kívánnám, hogy egy dologért kétszer szót tenni vagy járni ne kelljen, hanem legyen teljesen bevégzett ügy, melyre többé ne gondoljak.

Szervusz!

hived
Vajda János

Vadnay Károly megjegyzése: Vajda János levele Vadnai Károlyhoz, egy a Kisfaludy-Társaság ülésén felolvasandó költeményéről.

4.

Kedves Károly!

Kérlek, olvasd föl e versemet ma a Kisfaludy társ. ülésén. Mert ha nem vállalkozol, akkor meg lehet, hogy le marad a napi rendről. Már kevés az idő hogy valakit fölkerjek. Remélem megteszed. Ha ott-hon léssz 4—5 óra közt, elmegyek hozzád, hogy együtt elolvassuk.

Ez a vers a holnapi Napló számára van megírva, talán levonatot adhatok vagy küldhetek is estére.

Ne add ki senkinek, mert Urváry már kifizette.

Üzend meg, bizhatom e, hogy fölolvasad? És hogy el tudod e olvasni, nincs e kételyed valamely szó iránt? Ha nincs, akkor tán nem is zavarlak délután.

Kedves Karikám, olvasd föl — és pedig szépen, hatásosan, ez a vers megérdemli —

Üdv!

híved

Vajda János

Vadnay Károly megjegyzése: Vajda János fölkéri Vadnai Károlyt egy költemény felolvasására a Kisfaludy-Társaság körében.

Pulszky Ferenc levele Vadnay Károlyhoz.

Kedves Barátom!

A szobalányok és szakácsnék ítéletére többet adok, mint a' tudósokéira. Tudom s örülök annak hogy ezek, a' mint a' lapokat a' postáról a' kisasszonynak haza viszik, útban mindig bele néznek a' fővárosi lapokba, soha a' közlönybe, ezért nagyon becsülöm lapodat, 's inkább oda adom cikkemet mint a Honnak.

„Charle / De Lina / “ L'orfèvrerie cloisonnée” ez a szabatos czim, Blackie jól van olvasva

Baráti kézszerítással

Pulszky Ferenc

Vadnay Károly megjegyzése: Pulszky Ferenc egykor a „Fővárosi Lapok” szerkesztőjét: Vadnai Károlyt így mutatta be egy külföldi vendégének: „Olyan napi lapot szerkeszt, melyet olvas a királynénk, olvasnak az előkelő delnök s egyszersmind „a szobalányok és szakácsnők kedves lapja.” Nem sokára a szerkesztő fölkérte, hogy egy iparművészeti felolvasását adja közlésre a „Föv. Lapok”-nak, ha nem röstel szobalányok és szakácsnők lapjának írni. E tréfás megjegyzésre vonatkozik a fentebbi válasz, mely Vadnai Károlynak volt címezve.

Közli: KÉKY LAJOS.

SZIGLIGETI EDE LEVELEI.

(Első közlemény.)

Szigligeti Ede leveleiből már eddig is több darab került nyilvánosságra. Hellebrant Árpád az Akadémiai Értesítő 1914. évfolyamában a Toldy Ferenchez írottak közül 11 darabot tett közzé. Rakodczay Pál *Prielle Kornélia élete és művészete* c. munkájának (1891.) függelékében három levelet közölt. Két másik, ugyancsak Prielle Kornéliához írt levél az IK. 1908. évfolyamában olvasható. Ebben a folyóiratban jelent meg az utolsó közlés is, 1925-ben: Szigligeti levele Jókai Mórhoz.

Vértesy Jenő a Magyar Könyvszemle 1914. évfolyamában ismertette a Nemzeti Múzeumban őrzött Szigligeti-leveleket, keltezésük és tárgyuk szerint; ez a gyűjtemény azóta több jelentős darabbal gyarapodott. (Egy viszont el is kallódott!)